

Videnskab, oplysning
og historie i Dansk Ostindien

Videnskab, oplysning
og historie i Dansk Ostindien

Udvalgte skrifter af
Henning Munch Engelhart
(1757–1791)

Udgivet af
Lise Groesmeyer,
Niklas Thode Jensen
& P.S. Ramanujam

2020

SELSKABET FOR UDGIVELSE AF KILDER TIL DANSK HISTORIE

*Videnskab, oplysning og historie i Dansk Ostindien
Udvalgte skrifter af Henning Munch Engelhart (1757-1791)*

Udgivet af Lise Groesmeyer, Niklas Thode Jensen & P.S. Ramanujam

© Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie 2020
Udarbejdet med støtte fra Augustinus Fonden og Farumgaard-Fonden.
Udgivet med støtte fra Landsdommer V. Gieses Legat, G.E.C. Gads Fond,
Alfred Goods Fond og VELUX FONDEN.

ISBN 978-87-7500-217-7

Layout/omslag: David Engelby
Tryk: Jespersen Tryk + Digital

www.kildeskriftselskabet.dk

Forsiden af omslaget: Forsiden er en kollage af elementer. Dels fra bogens fig. 4 og 10, forestillende hhv. en udsigt over Tranquebar og et kort over Nicobarøerne, dels en astronomisk cirkel (et astronomisk instrument) fra John Drew, *Manual of Astronomy* (1853), tavle 7, s. 250.

Bagsiden af omslaget: Billedet forestiller vejning og pakning af te i Canton, 1783. Se fig. 8.

INDHOLD

KILDESKRIFTSSELSKABETS FORORD	6-7	TEMA: ASTRONOMI OG NATURVIDENSKAB	215-230
INDLEDNING	9-16	Kildetekst 6: Beretning om det Tranquebarske Astronomiske Observatorium (1788)	231-241
ORDLISTE	17-33	Kildetekst 7: Beretning angaaende det Trankebarske astronomiske Observatorium for Aaret 1789	242-260
OVERSIGT OVER LOKALITETER	34-42	TEMA: KULTUR- OG MENNESKESYN	261-279
OVERSIGT OVER PERSONER	43-49	Kildetekst 8: Tanker om Oplysnings Udbredelse blandt Indianerne (ca. 1789)	280-301
LIV OG BESTRÆBELSER: EN BIOGRAFISK OVERSIGT	51-69	TEMA: HISTORIESKRIVNING	303-315
TEMA: REJSEN UD I VERDEN	71-93	Kildetekst 9: De Danske Ost-Indiske Etablissements Historie (ca. 1790)	316-437
Kildetekst 1: Uddrag af H.M. Engelharts Dagbog over en Reise til China i Aarene 1783, 1784 og 1785	94-118	Kildetekst 10: Beretning om det Kongelige Gouvernements Archiv i Tranquebar (1789)	438-444
Kildetekst 2: Samtaler i det malayiske Sprog og efter Malayernes Maade at udtrykke sig paa (1785-1786)	118-135	OVERSIGTSKORT	445-447
TEMA: NICOBARØERNE	137-165	ENGLISH SUMMARY	449-455
Kildetekst 3A: Nicobar. Til kyndiges Bedømmelse (1785)	166-190	BENYTTET LITTERATUR.	457-488
Kildetekst 3B: Nikobar. Til kyndiges Bedømmelse. Tillæg (august 1785)	191-203	BENYTTET ARKIVMATERIALE	489-494
Kildetekst 4: Det nicobarske Handels og Befolknings Selskab (1785)	204-205	REGISTRE	495-507
Kildetekst 5: Rejsejournal for Nicobar-ekspeditionen (1791)	205-214		

Kildeskriftselskabets forord

6

HISTORIEN OM de dansk-norske kolonier og handelsaktiviteter i Asien har længe været genstand for både forskningens og offentlighedens interesse. Gennem de sidste to årtier har interessen været stigende og bevæget sig fra det traditionelle fokus på europæisk handel og politik i retning af sociale og kulturelle aspekter af livet i kolonierne. Det har bragt nye emner på banen, som f.eks. relationerne mellem den indiske og den europæiske befolkning, undervisning, religion samt sprog- og naturvidenskab. Imidlertid er der hidtil kun publiceret ganske lidt kildemateriale, som belyser disse aspekter af livet i Dansk Ostindien. Det rådes der bod på nu, idet denne bog præsenterer udvalgte og kommenterede tekster af den norskfødte præst, astronom, sprogforsker og koloniseringsprojektmand Henning Munch Engelhart (1757-1791), som bl.a. opholdt sig i Tranquebar 1787-1791.

Bogen er resultatet af en fælles indsats over flere år i en arbejdsgruppe bestående af seniorforsker, ph.d., Niklas Thode Jensen (Rigsarkivet), ph.d.-stipendiat Lise Groesmeyer (Historiska institutionen, Lunds universitet) og forskningsspecialist emeritus P.S. Ramanujam (Danmarks Tekniske Universitet). Transskriptionerne af kildetekst 1-5 og 10 er udført af Lise Groesmeyer, kildetekst 6 af Niklas Thode Jensen og kildetekst 7-9 af P.S. Ramanujam. Indledning, ordlister, noter til kildetekster, registre mv. er skrevet af Niklas Thode Jensen og Lise Groesmeyer i fællesskab, mens forfatterskabet til temateksterne er individuelt. Således har Lise Groesmeyer skrevet teksterne *Liv og bestræbelser: En biografisk oversigt, Rejsen ud i verden* og *Nicobarøerne*, Niklas Thode Jensen og P.S. Ramanujam har sammen skrevet teksten *Astronomi og naturvidenskab*, og endelig har Niklas Thode Jensen skrevet teksterne *Kultur- og menneskesyn* og *Historie-skrivning*.

Tilsynet med udgaven er på Kildeskriftselskabets vegne varetaget af lektor emerita, dr.phil. Gerda Bonderup (Aarhus Universitet) og senior-

forsker, ph.d. Jørgen Mikkelsen (Rigsarkivet). Selskabet og udgiverne vil gerne takke dem for deres store arbejde.

Derudover vil Selskabet og udgiverne gerne takke en række personer for hjælp og vejledning: professor, dr. Jan van der Putten (Asien-Afrika-Institut, Universität Hamburg) for transskription af tekster på malajisk (jawi), lektor, ph.d. Sebastian Olden-Jørgensen (Saxo-Instituttet, Københavns Universitet) for oversættelse af franske citater, ph.d.-stipendiat Kristoffer Edelgaard Christensen (Historiska institutionen, Lunds universitet) for referencer til kilder i danske og norske samlinger, pensioneret førsteamanuensis Oddvar Vasttveidt (tidligere ved Nasjonalbiblioteket i Oslo) for oplysninger om Bastian Engelharts bibliotek og Anne Mona Mills for fotos af manuskripter på British Library. Tak til museumsinspektør, ph.d. Peder Dam (Odense Bys Museer) for professionel udarbejdelse af oversigtskortene. En tak for hjælp og vejledning skal også lyde til læsesalspersonalet på Rigsarkivet, Det kgl. Bibliotek, det norske Riksarkiv og Nasjonalbiblioteket i Oslo.

Endelig vil Selskabet og udgiverne gerne takke en række institutioner for at stille billedmateriale til rådighed: til Rigsarkivet, Nationalmuseet, H.M. Dronningens Håndbibliotek, M/S Museet for Søfart i Helsingør, Kroppedal Museum i Taastrup, Kulturhistorisk Museum ved Universitetet i Oslo, Rijksmuseum og Scheepvaartmuseum i Amsterdam samt Maritiem Museum i Rotterdam.

Til redaktion og udgivelse har udgivelsen modtaget økonomisk støtte fra Augustinus Fonden og Farumgaard-Fonden har støttet udarbejdelsen af dette værk, og trykningen er bekostet af Landsdommer V. Gieses Legat, G.E.C. Gads Fond, Alfred Goods Fond og VELUX FONDEN. For afholdelsen af disse udgifter bringer Kildeskriftselskabet og udgiverne deres bedste tak.

København den 19. juni 2020

Sebastian Olden-Jørgensen (formand)

Holger Berg	Jakob Meile	Michael Dupont
Morten Fink-Jensen	Carsten Jahnke	Caroline Nyvang